

Date: 11th October-2026

SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA TA'LIM

Saydullaeva Nozima Botirovna

Surxondaryo viloyati, Denov tumani

74-umumiy o'rta ta'lim maktabi

11-sinf o'quvchisi

Ilmiy rahbar: **Bobolov U.**

Informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisda sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishi, ularning o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, bilimlarni o'zlashtirishi va muammolarni hal qilish ko'nikmalariga ta'siri nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Sun'iy intellekt vositalarining ta'limdagi imkoniyatlari, jumladan, individual ta'lim yo'nalishini shakllantirish, tezkor fikr-mulohaza olish, murakkab tushunchalarni izohlash va ijodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash jihatlari yoritiladi. Shu bilan birga, ushbu texnologiyalardan nazoratsiz foydalanish natijasida mustaqil izlanishning kamayishi, tayyor javoblarga qaramlik, tanqidiy fikrlashning yetarlicha rivojlanmasligi hamda axborot ishonchiligi bilan bog'liq muammolar yuzaga kelishi mumkinligi asoslanadi. Tezisda sun'iy intellektdan foydalanish jarayonida o'quvchilarning intellektual faolligini saqlash, axborot manbalarini tekshirish, mustaqil xulosa chiqarish va akademik halollik tamoyillariga rioya qilish muhimligi ta'kidlanadi. Ta'lim jarayonida sun'iy intellektni o'qituvchining o'rnini bosuvchi vosita sifatida emas, balki o'quvchining bilim olish faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi texnologiya sifatida qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli ta'lim, mustaqil fikrlash, tanqidiy fikrlash, bilim olish, individual ta'lim, akademik halollik, raqamli kompetensiya, ta'lim texnologiyalari.

KIRISH

XXI asrda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimining mazmuni, metodlari va tashkiliy shakllariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, generativ sun'iy intellekt vositalarining keng tarqalishi o'quvchilarning axborot izlash, matn yaratish, masalalarni yechish, xorijiy tillarni o'rganish va bilimlarni mustahkamlash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Zamonaviy ta'lim sharoitida o'quvchi nafaqat bilimlarni o'zlashtirishi, balki axborotni tanqidiy baholashi, mustaqil qaror qabul qilishi va yangi vaziyatlarda o'z bilimlarini qo'llay olishi zarur.

Sun'iy intellekt asosidagi chatbotlar, virtual yordamchilar va adaptiv ta'lim platformalari o'quvchilarga qisqa vaqt ichida ma'lumot olish, tushunmagan mavzularini qayta izohlash va individual ehtiyojlariga mos topshiriqlar bilan ishlash imkonini bermoqda. Biroq tayyor javoblarni tezkor olish imkoniyati ta'lim jarayonida muhim savolni yuzaga keltiradi: sun'iy intellekt o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradimi yoki ularning fikrlash faoliyatini texnologiyaga topshirish xavfini kuchaytiradimi?

Date: 11th October-2026

Mazkur masala bugungi kunda pedagogika va raqamli ta'limning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki ta'limning asosiy maqsadi faqat to'g'ri javobni topish emas, balki o'quvchida bilimlarni izlash, tahlil qilish, dalillarni taqqoslash va asoslangan xulosa chiqarish qobiliyatini shakllantirishdan iborat.

ASOSIY QISM

Sun'iy intellekt zamonaviy ta'limda o'quv materiallarini taqdim etish, individual topshiriqlarni shakllantirish, bilimlarni mustahkamlash va o'quvchilarga qayta aloqa berish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. An'anaviy ta'limda o'qituvchi bir vaqtning o'zida barcha o'quvchilarning individual ehtiyojlariga to'liq moslashishda muayyan qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Sun'iy intellekt vositalari esa o'quvchining savollariga javob berish, mavzuni turli usullarda tushuntirish va qo'shimcha mashqlar taklif etishda yordamchi vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Birinchidan, sun'iy intellekt individual ta'limni tashkil etish imkonini beradi. Masalan, matematik masalani tushunishda qiynalayotgan o'quvchiga yechim bosqichma-bosqich izohlanishi, mavzuni yaxshi o'zlashtirgan o'quvchiga esa murakkabroq topshiriqlar taklif etilishi mumkin. Bu yondashuv o'quvchilarning bilim darajasi va o'zlashtirish sur'atidagi farqlarni hisobga olishga yordam beradi.

Ikkinchidan, sun'iy intellekt tezkor fikr-mulohaza olish imkoniyatini yaratadi. O'quvchi yozgan matnidagi grammatik xatolarni aniqlash, masala yechimining ayrim bosqichlarini tekshirish yoki muayyan tushunchaga oid qo'shimcha izoh olish uchun undan foydalanishi mumkin. Bunday imkoniyat o'quvchining xatolarini anglashiga va o'z ustida ishlashiga ko'maklashadi.

Uchinchidan, sun'iy intellekt murakkab tushunchalarni turli shakllarda tushuntirish uchun qo'llanilishi mumkin. Bir mavzuni sodda misollar, taqqoslashlar, savol-javoblar yoki amaliy vaziyatlar orqali izohlash o'quvchining materialni chuqurroq tushunishiga yordam beradi.

To'rtinchidan, mazkur texnologiyalar ijodiy va tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi. O'quvchilar muayyan mavzu bo'yicha savollar ishlab chiqish, muqobil g'oyalarni taqqoslash, loyiha rejasini tuzish yoki muammoga turli nuqtayi nazardan qarashda sun'iy intellektdan foydalanishlari mumkin.

Shu bilan birga, ushbu imkoniyatlarning samarasi texnologiyaning o'ziga emas, balki undan foydalanish maqsadi va pedagogik tashkil etilishiga bog'liq. Agar o'quvchi sun'iy intellektdan tayyor javobni ko'chirib olish uchun foydalansa, bilim olish jarayoni yuzaki tus olishi mumkin. Aksincha, undan savollar berish, yechimlarni tekshirish va muqobil fikrlarni tahlil qilish uchun foydalanish mustaqil o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Mustaqil fikrlash - o'quvchining muammoni anglash, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish, dalillarni baholash, o'z nuqtayi nazarini shakllantirish va xulosalarini asoslash qobiliyatidir. Ushbu ko'nikma tayyor ma'lumotlarni yodlash bilan cheklanmaydi, balki bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish va ulardan yangi vaziyatlarda foydalanishni ham nazarda tutadi.

Sun'iy intellektning keng qo'llanilishi mazkur ko'nikmani rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar bilan birga muayyan xavflarni ham yuzaga keltiradi.

Date: 11th October-2026

Ijobyi jihatdan, sun'iy intellekt o'quvchiga bir masala bo'yicha bir nechta yondashuvni ko'rish, fikrlarini tekshirish va qarama-qarshi dalillarni o'rganish imkonini beradi. Masalan, tarixiy voqeani tahlil qilishda o'quvchi turli talqinlarni taqqoslashi, ularning daliliy asoslarini aniqlashi va mustaqil xulosa chiqarishi mumkin. Xorijiy til darslarida esa sun'iy intellekt suhbatdosh, matn tahlilchisi yoki grammatik xatolarni tushuntiruvchi yordamchi vazifasini bajarishi mumkin.

Biroq tayyor javoblarni doimiy ravishda qabul qilish o'quvchining muammoni mustaqil hal qilishga bo'lgan ehtiyojini kamaytirishi ehtimoli mavjud. O'quvchi topshiriqni bajarish jarayonida izlanish, taqqoslash va fikrlash o'rniga texnologiya bergan natijani qabul qilish bilan cheklanishi mumkin. Natijada topshiriq bajarilgan bo'lsa-da, uning ortidagi bilim va ko'nikmalar yetarlicha shakllanmasligi mumkin.

Shuning uchun ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning muhim sharti o'quvchining intellektual faolligini saqlab qolishdir. Buning uchun o'qituvchi topshiriqlarni shunday tashkil etishi kerakki, o'quvchi nafaqat javobni taqdim etsin, balki uning qanday olinganini tushuntirsin, dalillarini ko'rsatsin va muqobil yechimlarni baholasin.

Masalan, o'quvchiga ma'lum mavzuda insho yozish topshirilganda, sun'iy intellektdan foydalanishni mutlaqo taqiqlash yoki barcha ishni unga topshirishga ruxsat berish o'rniga, bosqichli yondashuv qo'llanishi mumkin. O'quvchi dastlab mustaqil reja tuzadi, keyin sun'iy intellekt taklif qilgan variantlarni tahlil qiladi va yakuniy matnni o'z dalillari asosida yaratadi. Bu jarayonda texnologiya muallifning o'rnini egallamaydi, balki uning fikrlash faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi.

Sun'iy intellekt ta'lim jarayonida bilim manbalari, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi munosabatlar hamda bilimlarni baholash usullariga ta'sir ko'rsatmoqda.

Birinchidan, bilim olish jarayoni tobora ko'proq *interaktiv va individual* xususiyat kasb etmoqda. O'quvchi faqat darslik yoki o'qituvchi izohiga tayanib qolmasdan, qo'shimcha savollar berishi, tushuntirishning boshqa shaklini so'rashi va o'z bilimni mustaqil tekshirishi mumkin.

Ikkinchidan, o'qituvchining vazifalari o'zgarib bormoqda. O'qituvchi faqat ma'lumot yetkazuvchi emas, balki o'quvchining bilim olish jarayonini boshqaruvchi, tanqidiy fikrlashini rivojlantiruvchi va axborotning ishonchligini baholashga o'rgatuvchi mutaxassis sifatida namoyon bo'ladi. Sun'iy intellekt yordamchi vazifalarni bajarishi mumkin, biroq ta'lim maqsadlarini belgilash, pedagogik qarorlar qabul qilish va o'quvchilarning individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda o'qituvchining roli muhimligicha qoladi.

Uchinchidan, axborot savodxonligining ahamiyati ortmoqda. Sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan javoblar har doim ham to'g'ri, to'liq yoki xolis bo'lavermaydi. Ayrim hollarda u mavjud bo'lmagan manbalarni keltirishi, noto'g'ri ma'lumot berishi yoki muhim tafsilotlarni e'tibordan chetda qoldirishi mumkin. Shu sababli o'quvchilar olingan ma'lumotlarni ishonchli manbalar bilan taqqoslash, dalillarni tekshirish va faktlarni fikrlardan ajratish ko'nikmalarini egallashlari zarur.

Date: 11th October-2026

To'rtinchidan, baholash tizimini takomillashtirish ehtiyoji kuchaymoqda. Faqat yakuniy matn yoki tayyor javobni baholash o'quvchining haqiqiy bilim darajasini har doim ham to'liq aks ettirmaydi. Shu bois ta'limda ish jarayonini, fikrlash bosqichlarini, og'zaki izohlarni, amaliy topshiriqlarni va o'quvchining mustaqil qarorlarini ham hisobga olish muhimdir.

Beshinchidan, akademik halollik masalasi dolzarblashmoqda. O'quvchilar sun'iy intellektdan foydalanganlik holatlarini belgilangan qoidalarga muvofiq ochiq ko'rsatishlari, o'zlari bajargan ish uchun mas'uliyatni saqlashlari va texnologiya yaratgan matnni tekshirmasdan o'zlashtirmasliklari kerak. Demak, sun'iy intellekt sharoitida ta'limning vazifasi faqat texnologiyadan foydalanishni o'rgatish emas, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, axborotni tekshirish va ongli qaror qabul qilish madaniyatini shakllantirishdan iborat.

Sun'iy intellekt vositalaridan ta'limda samarali foydalanish uchun quyidagi pedagogik yondashuvlarni qo'llash maqsadga muvofiq.

Birinchidan, o'quvchilarga topshiriqni dastlab mustaqil bajarish, keyin sun'iy intellekt takliflarini taqqoslash va yakuniy xulosani o'zlari shakllantirish imkonini berish lozim.

Ikkinchidan, o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish uchun sun'iy intellekt javoblaridagi xatolarni topish, dalillarni tekshirish va bir nechta manbani taqqoslashga qaratilgan topshiriqlarni tashkil etish zarur.

Uchinchidan, loyihaviy ta'limdan foydalanish tavsiya etiladi. O'quvchilar muammoni aniqlash, ma'lumot yig'ish, yechim ishlab chiqish va natijani taqdim etish jarayonida sun'iy intellektdan yordamchi vosita sifatida foydalanishlari mumkin. Bunda asosiy qarorlar va yakuniy xulosalar o'quvchining o'ziga tegishli bo'lishi lozim.

To'rtinchidan, o'qituvchi va o'quvchilar uchun sun'iy intellektdan foydalanish qoidalarini ishlab chiqish kerak. Ushbu qoidalarda texnologiyadan foydalanish mumkin bo'lgan vazifalar, manbalarni tekshirish talablari, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va akademik halollik tamoyillari belgilanishi lozim.

Beshinchidan, baholashda faqat yakuniy natijaga emas, balki o'quvchining fikrlash jarayoni, dalillarni tanlashi, mustaqil izohi va olgan bilimlarini yangi vaziyatda qo'llay olishiga ham e'tibor qaratish zarur.

Mazkur tavsiyalar sun'iy intellektni ta'lim jarayoniga maqsadli integratsiya qilish va texnologik imkoniyatlar bilan pedagogik mas'uliyat o'rtasida muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim jarayonida yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va bilimlarni o'zlashtirish usullariga oid muhim masalalarni ham yuzaga chiqarmoqda. Ushbu texnologiyalar individual ta'limni qo'llab-quvvatlash, murakkab mavzularni tushuntirish, tezkor fikr-mulohaza olish va ijodiy faoliyatni rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

Biroq sun'iy intellektdan nazoratsiz foydalanish tayyor javoblarga qaramlik, axborotning ishonchliligini tekshirmaslik va mustaqil izlanishning kamayishi xavfini

Date: 11th October-2026

yuzaga keltiradi. Shu sababli texnologiyani ta'lim jarayoniga joriy etishda o'quvchining intellektual faolligi, tanqidiy fikrlashi va akademik halolligini ustuvor vazifa sifatida belgilash lozim.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt ta'limda inson tafakkurining o'rnini egallovchi vosita emas, balki uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi texnologiya sifatida qo'llanilishi kerak. O'qituvchi rahbarligi, ishonchli manbalar bilan ishlash, mustaqil xulosa chiqarish va jarayonni to'g'ri baholash orqali sun'iy intellekt imkoniyatlaridan samarali foydalanish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO, 2023. DOI: <https://doi.org/10.54675/EWZM9535>.
2. UNESCO. *AI Competency Framework for Students*. Paris: UNESCO, 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ai-competency-framework-students>.
3. UNESCO. *AI Competency Framework for Teachers*. Paris: UNESCO, 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ai-competency-framework-teachers>.
4. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S., Bannert M., Dementieva D., Fischer F. et al. ChatGPT for Good? On Opportunities and Challenges of Large Language Models for Education // *Learning and Individual Differences*. 2023. Vol. 103. Article 102274. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>.
5. OECD. *OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem*. Paris: OECD Publishing, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/c74f03de-en>.

